

Samverkan – ett samarbete på olika villkor.

En vetenskaplig essä om samverkan i grundskolan mellan fritidshemslärare och klasslärare.

Av: Sofia Mårdh och Orhan Anar

Handledare: Maria Pröckl
Södertörns högskola | Lärarutbildningen
Självständigt arbete 15 hp
Fritidspedagogiskt område | Vårterminen 2022
Grundläroutbildning med interkulturell profil
med inriktning mot fritidshem, erfarenhetsbaserad 180 hp

Abstract

Title: Collaboration – a cooperation on different terms.

A scientific essay about collaboration between afterschool care teachers and classroom teachers.

The purpose of this scientific essay is to create a broader and deeper understanding of the issues surrounding collaboration between after-school care teachers and class teachers. There are gaps in the curriculum about what collaboration should include and how it should be designed, and our common understanding is that there are still gaps in how collaboration is carried out. This scientific essay is based on a hermeneutic method, which is described as a doctrine of interpretation and is used to create understanding of our experiences and dilemmas. We are two people who have written the essay and we share similar work experience within the school world and similar understanding of the issues of collaboration. The leisure-time centre should complement the school, but in daily work we have experienced for many years how the class teacher's needs and wishes have been prioritized during school time and we as after-school care staff have had to leave our work tasks to act accordingly. The experience we possess in connection with theories and different viewpoints from researchers gives us the conditions to interpret our dilemmas and through these different perspectives reflect on the interpretation of the concept of collaboration and why inadequate collaborations arise between class teachers and after-school care staff. Furthermore, our study shows how we can collaborate from a pedagogical perspective rather than acting as helpers and assistants to the class teacher. We also investigate what factors create problematic collaboration and what opportunities there are for an acceptable structure for collaboration, a structure that the teachers follow and a structure that the management is responsible for. The result shows that time, solidarity, and common goals need to be created between the teachers in order for collaboration to work. With this essay, we have created a greater understanding of the concept of collaboration, gained insight into the class teacher's perspective, and realized that collaboration does not rest on us as individuals to perform, but that we need to cooperate as a unit to achieve common goals for the students.

Keywords: Collaboration, curriculum, after-school care teachers, classroom teachers, power, loyalty, loyalty conflict, hierarchy

Sammanfattning

Titel: Samverkan – ett samarbete på olika villkor.

En vetenskaplig essä om samverkan i grundskolan mellan fritidshemslärare och klasslärare.

Syftet med denna vetenskapliga essä är att skapa en bredare och djupare förståelse kring problematiken med samverkan mellan fritidshemslärare och klasslärare. I läroplanen finns brister om vad samverkan ska innehålla och hur den bör utformas och vår gemensamma uppfattning är att det fortfarande finns brister i hur arbetet med samverkan sker. Denna vetenskapliga essä vilar på en hermeneutisk metod, vilket beskrivs som en lära för tolkning och metoden används för att skapa förståelse för våra erfarenheter och dilemman. Vi är två studerande till grundlärare i fritidshem som skrivit essän, vi delar liknande arbetslivserfarenhet inom skolvärlden och liknande uppfattning om problematiken kring samverkan. Fritidshemmet skall komplettera skolan, men i det vardagliga arbetet har vi under många år erfarit hur klasslärarens behov och önskemål har prioriterats under skoltiden och vi som fritidspersonal fått lämna våra arbetsuppgifter för att agera därefter. Erfarenheten vi besitter i samband med teorier och olika synsätt från forskare ger oss förutsättningar att tolka våra dilemman och genom dessa olika perspektiv reflektera över tolkningen av begreppet samverkan samt varför bristfälliga samarbeten uppstår mellan klasslärare och fritidspersonal. Vidare visar vår undersökning på hur vi kan samverka utifrån ett pedagogiskt synsätt snarare än att agera hjälpredor och assistenter åt klassläraren. Vi undersöker även vilka faktorer som skapar en problematisk samverkan samt vilka möjligheter som finns för en godtagbar struktur för samverkan, en struktur som pedagogerna följer och en struktur som ledningen ansvarar över. Resultatet visar på att det behöver skapas tid, samhörighet, samt gemensamma mål mellan pedagogerna för att samverkan skall fungera. Vi har med denna essä skapat oss en större förståelse för begreppet samverkan, fått insyn i klasslärarens perspektiv samt insett att samverkan inte vilar på oss enskilda individer att utföra utan att man som en enhet behöver samarbeta för att nå gemensamma mål för eleverna.

Nyckelord: samverkan, styrdokument, fritidslärare, klasslärare, makt, lojalitet, lojalitetskonflikt, hierarki.

Innehållsförteckning

Abstract.....	1
Sammanfattning.....	2
Orhans dilemma.....	4
Orhans reflektion	6
Sofias dilemma.....	7
Sofias reflektion	11
Brygga	12
Syfte och frågeställning.....	13
Teoretiska perspektiv.....	13
Relevant forskning	14
Monica Hansen	14
Ann Pihlgren.....	15
Maktteori	15
Maktens tekniker – de olika sätt som makt manifesterar sig i vår omgivning	15
Maktens subjekt – de olika maktpositioner vi kan ta i vårt sociala liv.....	16
Maktens upplevelser – vilka sätt som makt ger sig till känna för oss.....	16
Lojalitet	17
Metod.....	17
Vetenskaplig essä.....	17
Intervju.....	18
Hermeneutik	18
Etiska övervägande	19
Kollegors röster om samverkan	19
Fritidshemmet i ständig förändring	21
Historiens spår i nutida fritidshem.....	22
Vad säger skollagen och Skolverket kring samverkan?	23
Hur upplevs och tolkas samverkan i praktiken?	24
Hur maktens dynamik tar sig i uttryck mellan yrkesrollerna	26
Vem är vi lojala mot?	27
Den problematiska samverkan mellan fritidspersonal och klasslärare	29
Hur blickar vi framåt?.....	32
Slutord.....	35

Orhans dilemma

Det har varit en kaotisk förmiddag idag som har blivit mer en regel än en engångsföreteelse i klassrummet. Det är första dagen efter en lång helg och eleverna är ovanligt uppskruvade. Eleverna har förmodligen inte varit fysiskt aktiva under långhelgen, de har nog varit hemma och umgåtts med familjen och ätit mycket gott. I klassrummet spelas det melodiska rytmer där stolarna och borden är instrumenten och kompositörerna är våra elever, det bankas, gnisslas och det gungas. Det regnar utomhus, det är små grått, vinden susar över skolgården, löven dansar runt om kring över den gråa betongen, likt en skvätt färg målar löven över det trista på skolgården. Jag får ögonkontakt med klassläraren, jag tolkar som att hon har gett upp. Även om hennes ansiktsuttryck säger annat så kan man tyda det, i hennes blick, det är tomt, hon stirrar in i väggen bakom mig. Hon inser det förmodligen, hon skakar lite enkelt på huvudet och reser på sig, hon går fram till mitten av klassrummet och försöker att få kontakt med eleverna, hennes kroppsspråk förändras samtidigt, en rakryggad kroppshållning förändras till en mer ihopsjunken hållning, med blicken ner mot golvet och inte längre mot eleverna, det kan även konstateras med hennes låga ton när hon tilltalar de.

– Kan ni lyssna nu? Det är fortfarande lektionstid. Vi måste arbeta färdigt med uppgifterna i lådan som ni fick innan lunchen, säger hon.

Eleverna stannar till, tittar upp mot klassläraren, men sekunden senare fortsätter de. Jag väljer att backa tillbaka och observera klassen. Jag upplever det som att eleverna skickar tydliga signaler om att de absolut inte vill arbeta med de uppgifter som klassläraren har delat ut tidigare under dagen. De vill ut på rast, det märks att de vill leka av sig och att de har tröttnat på att sitta inomhus och arbeta med skoluppgifter. Jag går fram till klassläraren, som nu sjunkit ner i sin stol vid katedern med datorskärmen framför sig. Min blick fastnar på skärmen, hon skriver ett meddelande till rektorn. Jag stannar till, tittar mig runt om i klassrummet och sedan på klockan. Jag känner ett obehag i kroppen. Jag viskar i klasslärarens öra.

– Vi borde strunta i lektionen, titta på dem. De vill ut och springa. De vill leka av sig efter den långhelg de har lämnat bakom sig, säger jag.

Det blir tyst en stund. En liten pinsam tystnad. Klassläraren pekar på klassen och skakar på huvudet.

– Varför betar de sig så här? Det kan inte fortsätta så här, det måste göras någonting, jag vill att rektorn skall veta om klassens uppförande. Om hon väljer att ha möte eller ta andra åtgärder, ja, hon får bestämma, viskar klassläraren till mig så att eleverna inte hör det vi pratar om. Jag är likgiltig till klasslärarens ord. Varken positiv eller negativ till det hon säger.

– Gör det, säger jag. Men, vi skickar ut dem på skolgården lite tidigare än vanligt och låter dem leka av sig.

Klassläraren reser på sig, vänder sig mot tavlan och suddar bort det som står skrivet. Hon skakar på huvudet så pass att hennes vita kofta fladdrar, hon vänder sig mot mig och säger.

– Jag tänker inte gå ut med dem. Varken mitt humör eller vädret är bra. Om du vill, så kan du gå ut med dem.

Mina tankar far runt i huvudet. Jag undrar om hon vägrar att gå ut med klassen på sin lektionstid på grund av det dåliga vädret eller om det beror på att hon mår dåligt. Det hade varit ett bra tillfälle för henne att observera eleverna när de leker på skolgården, en möjlighet till att umgås med dem, tänker jag. Jag suckar till och ber henne att stanna kvar, att hon kan förbereda för lektionen efter rasten och vila.

Skolgårdsklockan ringer, med lite tjat går klassen in. Äntligen tar rasten slut, tänker jag. Det har varit stökigt ute på skolgården. Ett väldigt högt tempo bland alla elever, men som tur är blev ingen elev skadad. Min uppfattning av rasten är att den vart lyckad även om det uppstod lite små tjafs, glåpord och ruff mellan eleverna runt omkring på skolgården. Jag känner mig positiv till att rasten är slut. Äntligen, jag känner att jag är mentalt förberedd för min egen planeringstid och suget efter kaffe är mer än påtagligt. Med raska fotsteg går jag till fritidspersonalens arbetsrum, jag hänger av mig mina ytterkläder och går ut till köket för att ta mig en kopp kaffe. Jag hör snabba fotsteg från korridoren.

– Vart är du någonstans? Jag behöver hjälp. Du kan inte gå iväg och planera nu, säger klassläraren med en bestämd röst.

Klassläraren har en monolog med sig själv och talar högt om att det inte är lämpligt för mig att gå iväg till min planering.

- Detta är för klassens bästa, säger hon.

Något brister inom mig och känslorna kokar. Jag vill skrika. Jag blir arg, besviken, ledsen och förtvivlad samtidigt. Jag tar några djupa andetag för att lugna ner mig och tänka till.

- Exakt vad är det du behöver hjälp med? Frågar jag.

- Två elever har hamnat i bråk i kapprummet utanför klassrummet, säger klassläraren.

Hon är alldeles andfådd när hon återberättar händelsen. Det visar sig att hon har stoppat bråket, fysiskt. Hon förklarar för mig att hon vill ha mig i klassrummet som stöd.

Jag sitter längst bak i klassrummet och blickar ut över klassen, eleverna arbetar flitigt. Jag reser på mig och sträcker på min kropp och sedan går jag runt i klassrummet. Min blick fastnar på klassläraren som nu håller i sin mobiltelefon, även hon verkar må bättre. Vi får ögonkontakt, jag gestikulerar med händerna om att jag går iväg, hon nickar.

- Du måste väl förstå, att även om vi på skolan försöker att prioritera fritidsverksamheten, så är utgångsläget vid skolsamverkan prioriterad utifrån att om det är en akut situation, så måste du som samverkare vara i klassrummet och fungera som stöd åt klassläraren och klassen, säger rektorn med en bestämd ton.

Orhans reflektion

Situationen som beskrivs i dilemmat förekommer ofta, att det är i någon form utav ett förhandlingsläge med klassläraren om min planeringstid. Det är i relation till klasslärarens bild av elevgruppens allmänna tillstånd, om det är rätt tillfälle att få gå iväg på min egen planeringstid. Det är således situationsstyrd och kontinuiteten blir lidande i planeringen för fritidsverksamheten. Det är frustrerande. När dagen och klockslaget närmar sig till min planeringstid har tusen olika tankar snurrat runt i mitt huvud, med utgångspunkt om jag får gå på den utan några synpunkter. Vilket tär på min energi. Min frustration väcker en tanke inom mig, om huruvida min pedagogiska roll uppmärksammas av min klasslärare eller inte, då min välbehövliga planeringstid inte respekteras samtidigt som min verkan i klassrummet är i förhållande till hur lugnt eller kaotiskt det är i lektionen. För väldigt ofta agerar jag likt en ordningsvakt som ser till att ordningen följs bland eleverna.

I en djupare analys över situationen förundras jag över att klassläraren har en förhoppning om att bedriva undervisningen utifrån tanken att det behövs en pedagog utifrån som ryter ifrån och tystar ner eleverna i klassrummet, hur hade det sett ut om vi utomstående pedagoger inte fanns tillgängliga? Hur har jag hamnat i denna situation och lämnat min pedagogiska roll i skymundan och agerar likt en ordningsvakt eller hjälpreda? Har jag inte kunnat förmedla vikten av min profession som fritidslärare? Har jag brustit i kommunikationen till klassläraren över vad som egentligen är min pedagogiska roll i sammanhanget? Jag skall faktiskt planera, utföra och utvärdera både lektioner som är praktiska men också pedagogiska lekar, inte endast agera som ordningsvakt till klassen och eller hjälpreda.

En annan aspekt som slår mig är den att rektorn försöker ålägga ett väldigt stort ansvar på mina axlar, då dennes utgångspunkt är att jag skall se till att det är ordning och reda i klassrummet innan jag går iväg till min planeringstid, vilka förväntningar har rektorn egentligen av oss fritidspedagoger i jämförelse med klasslärarens när det kommer till ordning och reda kontra planeringstid? Ligger det ansvaret endast hos mig som fritidspedagog? Jag kanske har varit för tyst under en lång tid och accepterat situationen, varit likgiltig, och nu hamnat i en situation som gör mig obekvämt, eller, rent allmänt, trött över situationen.

Min undran kvarstår kring vad fritidslärarens roll är och vad samverkan är, om det framställs och bestäms utifrån en rektors godtyckliga tolkning av läroplanen eller produceras innehållet av fritidslärarens roll utifrån de situationer och hinder som finns i skolvärlden som fritidsläraren tampas med, eller har vi fritidslärare ett klart och tydligt styrdokument som vi kan sätta i verk beträffande samverkan och vår roll. Berättelsen ovan är inte en engångsföreteelse, det har varit återkommande med varierande pedagoger, men det är först nu som mina tankar får upphov till ett kritiskt tänkande med syfte om att analysera situationen och mitt agerande men samtidigt försöka komma fram till vilka spelregler vi fritidshemslärare har som vi kan förhålla oss till.

Sofias dilemma

Det vibrerar till i fickan, jag tappar fokus och avbryter mig själv mitt i meningen. Jag lägger handen på byxan. *Okej, det var bara en kort signal då är det säkert inget*, tänker jag. Jag samlar ihop mig och fortsätter meningen där jag blev avbruten. Jag hinner knappt avsluta det som jag så gärna ville framföra under fritidsmötet innan jag känner långa vibrationer mot mitt lår. Återigen lägger jag handen på fickan, men den här gången plockar jag upp telefonen. Karin, står det på

skärmen och jag vet redan vad detta handlar om. Jag drar en kort suck för mig själv och ursäktar mig från mötet. Medan jag reser mig för att lämna rummet möter jag min kollega Ines blick. Jag kan läsa mer än tusen ord i hennes ögon. Jag vet att hon egentligen beordrar mig att sätta mig ner på stolen igen.

— Jag måste, säger jag och stänger igen dörren efter mig.

På vägen till klassrummet återkommer den där känslan som jag haft de senaste veckorna under våra fritidsmöten. Känslan av besvikelse blandat med stress och uppgivenhet. Temaarbetet som jag funderat på i veckor och velat startat upp sedan lång tid tillbaka verkar aldrig bli mer än bara en idé. Karin ringer igen, jag plockar upp telefonen och skickar ett sms. *Jag är på väg.*

Redan i korridoren hör jag dem. Mina stjärnor. Jag rundar hörnet och kommer in till avdelningen. Gömda bland stolar och bord krälar och slingrar de sig runt varandra, likt en krokodil som snurrar runt sitt byte. Bland papperstussar, plusplus och tuschpennor ligger de insnörda i en hög. En full brottningsmatch är igång.

— Vad leker ni? Frågar jag och går mot dem.

— Vi brottas faktiskt. Noa har vunnit sex gånger och Filip fyra. Den här gången är det min tur, säger Ali.

Så ni har varit igång ett tag, tänker jag.

— Vet ni, det är dags att vi avslutar brottningsmatchen nu och kommer igång med lektionen. Vi går tillbaka till klassrummet.

— Efter att jag vunnit, säger Ali och lägger armen runt Noas hals medan Filip står och hejar på vid sidan om.

— Nu! Sägar jag tvärt och tittar på Ali.

Ali släpper taget om Noa.

— Okej okej, säger han medan han reser sig upp med ett nedsjunket huvud. Filip tar täten och springer mot klassrummet. Han ramlar in i dörren innan han öppnar den med en smäll.

— Nu är jag här! Uttrycker han melodiskt inför hela klassen.

Jag kan inte låta bli att skratta lite tyst för mig själv. *De är ju för mycket*, tänker jag. Skrattet övergår snabbt till en irritation när Karin närmar mig.

— Var har du varit? Pojkarna har inte varit här inne på mer än trettio minuter, säger hon.

— Nej, de har ju legat här utanför och haft brottningsmatch. Du vet att jag var på planeringsmöte med fritids. Men nu fick jag ju gå därifrån tidigare. Igen, säger jag.

— Jag ringde dig för att jag inte visste var de var eller vad de höll på med, svarar hon.

Jag lyfter på ena ögonbrynet.

— Du kanske kan gå en sväng runt hörnet och kika nästa gång? Säger jag.

Hon himlar med ögonen innan hon svarar.

— Ja men du vet hur de är, det går inte att vara själv med dem. De gör ju som de vill. Det här är i alla fall vad de ska jobba med.

Hon hämtar en trave stenciler och matteböcker som hon häver i famnen på mig. Ali har redan hunnit rita bajskorvar på tavlan och jag hör hur hela klassen utbrister:

— Usch Ali, vad äcklig du är!

Karin suckar till och går mot tavlan. Jag ropar på stjärnorna och vi går och sätter oss runt bordet strax utanför klassrummet.

— Innan vi sätter igång vill jag prata om den är brottningsmatchen, säger jag.

Stjärnorna och jag sitter en ganska en lång stund och samtalar om brottningsmatchen och snart väller hela klassen ut från klassrummet, klockan har slagit lunch. *Oj, vi hann visst inte med någonting*, tänker jag. Under lunchen känner jag mig irriterad, jag sitter och funderar på hur jag ska ta upp det här med Karin på ett bra sätt. På ett sätt så att hon förstår att min tid också är värdefull och nödvändig.

När jag skickat ut barnen på lunchrast går jag in till Karin klassrum, hon delar ut papper och lägger de på barnens platser. Hon lyfter knappt sin blick när jag kommer in.

— Kan vi prata? Frågar jag.

Jo, det känns nödvändigt, svarar hon.

— Alltså i flera veckor nu, upplever jag att jag har fått lämna fritidsmöten för att komma och ta hand om stjärnorna. Vi måste hitta ett annat sätt att arbeta på, säger jag.

— De lyssnar inte och de vill inte vara i klassrummet för de tycker att det är tråkigt, säger hon och spärrar upp ögonen. Vad vill du att jag ska göra?

— Karin det här har vi pratat om tidigare. Ja, de tycker det är fruktansvärt tråkigt, men sitter du ned med dem så funkar det. De behöver tid. Alternativt ge stjärnorna individuella uppgifter eller paddor under den här tiden jag är borta, säger jag.

— Jag har en hel klass att ta hand om, jag kan inte sitta ned med bara tre elever. Dessutom får vi ingen arbetsro här inne med de tre. De andra eleverna förtjänar det... och min uppmärksamhet minst lika mycket. Det funkar inte att sitta och jobba med paddor en hel lektion, det skulle bli orättvist, svarar Karin.

Det blir tyst en stund. Jag vet hur den här konversationen kommer fortlöpa. Jag biter mig i mungipan och tittar på Karin. Hon står en bit bort i klassrummet och jag står kvar vid dörren. Hon plockar upp en mattebok från traven med böcker hon gav mig tidigare och bläddrar i den.

— Du verkar ju inte heller hinna med de här tre pojkarna, ni har ju inte jobbat någonting med uppgifterna, säger hon och tittar rakt på mig.

— Vi hade något viktigt att diskutera, mumlar jag fram. Grabbarna låg och brottades under hela tiden de var borta från lektionen. Varje gång de försvinner från vuxnas uppsyn är det en risk. En risk jag inte vill ha på samvete. Men jag kan heller inte utföra mitt jobb om jag hela tiden måste springa till undsättning och släcka bränder, säger jag.

— Du är min samverkare och jag kan inte ta hand om en hel klass för mig själv. Speciellt inte med dessa rörliga barn. Det här får bli en ledningsfråga. Tillsvidare får vi fortsätta som vi gör.

Jag rynkar på pannan. *Min samverkare? Ledningsfråga? Jag kan inte fortsätta såhär*, tänker jag. Tankarna snurrar och jag vänder ner blicken mot golvet. Häftapparaten smäller rytmiskt mot

bordet och barnens dova rop hörs utanför. Jag står fortfarande kvar vid dörren uppslukad av mina tankar.

— Jag går och tar rast då, säger jag lågmält och vänder ryggen.

Jag går in till kontoret, stoppar in mina earbuds och sätter mig ner på stolen, slänger upp fötterna på den andra. Jag funderar över vad som nyss skett. Det känns inte alls som om jag når fram till Karin, jag vet inte hur jag ska prata med henne. Vi båda är ju här för elevernas skull men ibland känns det som om stjärnorna bara är mitt ansvar. Hur ska jag få henne och ledningen att förstå att vi måste jobba mot ett gemensamt mål i det här? Men hon kanske har rätt, vi måste nog vända oss till ledningen återigen för att försöka lösa det här problemet.

Sofias reflektion

Denna upplevelse att min roll som fritidshemspersonal inte tas på allvar är alltför vanligt förekommande. Min frustration och irritation som uttrycks genomgående i berättelsen och är känslor som börjar känna sig alltför hemma i min kropp under mina arbetsdagar.

Fritidshemsmöten är den tiden som fritidshemspersonalen har att planera och samverka sin verksamhet. När dessa blir åsidosatta blir även verksamheten i stort åsidosatt. Som fritidshemspersonal är jag oftast med eleverna under hela skoldagen och den lilla planeringstid jag har tillsammans med mina kollegor blir oerhört värdefull. Denna känsla av att min roll inte tas på allvar medför även en osäkerhet i in yrkesroll och jag kan inte alltid sätta fingret på vad jag bör göra eller vad som förväntas av mig.

Att samma elever försvinner från klassrummet och rör sig dit vinden för dem, hör till det normala. Det är varken hållbart för eleverna eller för mig eller mina kollegor att vi ska fånga in eleverna och föra tillbaka de till klassrummet. Här ser jag ur kommunikationen och samarbetet brister, i vilket led den brister är jag däremot inte säker på. Kan det vara så att fritidshemsuppdraget är så pass luddigt att varken ledning, fritidshemspersonal eller lärare kan bena ut vad det innebär?

Grunden för min frustration samt irritation kommer från hur vi i återkommande möten med ledningen har kommit överens och fattat beslut kring att det enbart är vid högts allvarliga incidenter som min lärarkollega får ringa mig för att jag ska komma och hjälpa till med eleverna. En lekfull brottningsmatch, enligt min mening, faller inte under denna kategori. Varför

respekterades inte vår överenskommelse i detta fall? Har jag varit otydlig i min kommunikation eller missat något som vi sagt? Hur kommer det sig att vi värderar situationen så olika?

Ju mer jag funderar över detta känner jag hur den olustiga stämningen i klassrummet hanterades oprofessionellt av oss båda, det blir tydligt att vår kommunikation brister. Redan på väg mot avdelningen hade jag en uppbyggd irritation, en irritation som jag inte kunde dölja och som Karin säkerligen kände av. I relationen mellan mig och Karin kan det ske mycket missförstånd om hur vissa situationer som rör eleverna bör hanteras. Vi värderar dessa väldigt olika och jag tror vi ofta missar att se den andres perspektiv. På ett plan förstår jag Karins dilemma, hon oroar sig över de elever som försvunnit men är även kluven över att lämna en hel klass för att leta rätt på de elever som försvunnit. Det kan även vara så att Karin och eleverna inte lyckats bygga en trygg relation, den som är så nödvändig för att få skolan att fungera för eleverna.

Berättelsen ovan representerar och belyser återkommande händelser likt denna som jag ofta behöver ta ställning till. För att få rätsida på mina tankar och funderingar behöver jag vrida och vända på min berättelse. Mitt agerande behöver jag titta på med kritiska ögon men även händelsen i stort.

Brygga

Berättelserna ovan skildrar de konflikter och den förvirring som kan uppstå vid delade uppfattningarna om samverkansuppdraget i skolan. Vi som fritidspersonal upplever att vi ofta får skifta mellan det fritidshemspedagogiska uppdraget och samverkansuppdraget vi blivit ålagda att utföra i den obligatoriska skolverksamheten. Problemet vi ser i detta är dock den kultur som skapats kring samverkansuppdraget och på vems villkor den ska utföras. Vi får alltför ofta agera resurser till en elev eller assistent till läraren i klassrummet, vilket vi inte anser höra ihop med samverkan. I denna roll vi blivit tilldelade som "samverkare" får vi ofta leta upp elever som inte dyker upp på lektioner, stötta upp omotiverade elever och elever i behov av särskilt stöd eller försöka dämpa stök i klassrum. Detta är något vi givetvis anser tillhöra vårt ansvarsområde som personal på skolan. Men det är inte allt vad samverkan ska innebära. Dessa berättelser belyser inte något unikt som sker i skolan, däremot belyser det den status som fritidshemslärare har i relation till klasslärare. Som fritidspersonal upplever vi att vår kompetens inte alltid används på bästa sätt under den obligatoriska skoltiden. Den används sällan för samverkansuppdraget och alltför ofta får klasslärarens behov styra fritidshemspersonalens arbetsuppgifter.

Samverkan som beskrivet i *Läroplanen för grundskolan, förskoleklassen och fritidshemmet* (2022) menar att fritidshemmet och skolan ska samverka utifrån ett förtroendefullt sätt med varandra och att det skall fokuseras på elevernas kunskapsutveckling och deras långsiktiga lärande (lgr22, s. 16) detta bör innefatta samarbete, utbyte av kompetens samt strävan efter gemensamma mål och bör vara en integrerad del av undervisningen. Däremot är det många frågetecken kring hur detta i praktiken ska ske på bästa sätt. Fritidshemspersonalens arbetsuppgifter under skoltid är inte speciellt tydligt definierade i läroplanen vilket gör att många inom yrkeskategorin kan hamna i situationer likt berättelserna ovan. Detta kan medföra problem och förvirring mellan lärare och fritidshemslärare då de kan ha skilda föreställningar om varandras yrkesroller i stort samt sakna förståelse och kunskap om hur dessa två kan samverka mellan varandra vilket medför att samverkansuppdraget blir problematiskt i stort. Vad är det då som skapar dessa klyftor mellan de olika yrkesrollerna och varför är samverkansuppdraget så problematiskt?

Syfte och frågeställning

Syftet med denna essä är att reflektera och belysa hur begreppet samverkan kan förstås inom skolvärlden men även undersöka varför samverkan mellan fritidshemslärare och klasslärare är svårt. Vidare vill vi även undersöka hur makt och lojalitet spelar in i de olika yrkeskategorierna samt hur denna kan påverka samverkan. Utgångspunkten är våra erfarenheter och upplevelser men även läroplanens beskrivning av hur samverkan kan ske. I vårt arbete vill vi undersöka följande frågeställningar:

- Hur kan samverkansuppdraget mellan lärare och fritidslärare förstås inom grundskolan?
- Varför är samverkan problematiskt mellan fritidshemslärare och klasslärare?

Teoretiska perspektiv

En teori, som beskrivet i *vetenskap, kunskap och praxis*, redogör och underbygger regelbundna samband mellan fenomen och ordnar fakta till en meningsfull helhet. Thomassen (2007, s. 32–33) förklarar hur teori uttrycker något allmängiltigt som ska förklara eller öka förståelsen av ett fenomen. Thomassen menar på att en vanlig uppfattning om förhållandet mellan teori och praxis är att teorin formuleras först som något allmängiltigt och att praxis sker utifrån det vi vet i de konkreta situationerna. Ett annat sätt att se på detta menar Thomassen (2007, s. 35) och ett flertal

filosofer, är att kasta om detta förhållande. Det praktiska handlandet är vårt primära sätt att förhålla oss till världen och vi förstår världen genom vårt handlande. Detta innebär att vi alltså har en praktisk kunskap före all teoretisk förståelse. Eftersom denna kunskap uppnås genom handlande menar Thomassen (2007, s. 36) att den inte kan vara en abstrakt eller kontextoberoende kunskap.

Relevant forskning

Fritidshemmet och dess pedagogik har under dess verksamma år blivit välbeforskat kring fritidsutveckling, utformning och dess pedagogik. I avsnittet nedan beskrivs relevant forskning kring fritidshemmet samt de styrdokument som reglerar fritidshemmet och dess pedagogiska utformning. Detta för att vi ska kunna analysera de dilemman som vi har beskrivit och söka svar på våra forskningsfrågor. Hur samverkansuppdraget mellan fritidshemslärare och klasslärare förstås och varför samverkan blir problematisk mellan fritidshemslärare och klasslärare. För att kunna analysera begreppet samverkan på djupet och se vilka fördelar och nackdelar det finns samt hur samverkan kan förstås kommer vi att använda oss utav Monica Hansens och Ann Pihlgrens teorier, analyser och undersökningar om samverkan.

Monica Hansen

Vi har utgått från Monica Hansens avhandling *Yrkeskulturer i möte, läraren, fritidspedagogen och samverkan* (1999). Hansen är en fil.dr. i pedagogik, tidigare lärare och fritidspedagog. I sin avhandling har Hansen behandlat begreppet samverkan som sker mellan skola och fritidshem och i vilken utsträckning det framkommer svårigheter och problematik när samverkan skall ske. Detta går i linje med vad våra dilemman belyser samt de frågor som vi skall undersöka.

Hansen förklarar utifrån sitt forskningsarbete om de olika yrkeskulturerna som möts, vilka fördelar och nackdelar det finns med samverkan och i mötet med de olika yrkeskulturerna. Hansen lyfter även fram likheterna och olikheterna mellan yrkeskulturerna och det problematiska med hur samverkan skall upprättas. Hansen menar att ett problem är svårigheten med att definiera och avgränsa innehållet och även kompetensen som fritidspedagog, detta medför att omgivningen ser och beskriver yrkesrollen som luddig (Hansen 1999, s. 57).

Ann Pihlgren

Ann Pihlgren är en fil.dr. och är lärarutbildare, förskole- och skolutvecklare i flera kommuner men även en forskningsledare. Pihlgren har varit med och framtagit den nya läroplansdelen för fritidshem.

Vi har valt att titta närmre på Ann Pihlgrens antologi *Fritidshemmet och skolan - Det gemensamma uppdraget* (2015) av anledningen att det presenteras olika infallsvinklar kring hur ett samarbete mellan fritidshem och skola kan se ut. Pihlgren nämner och för även teoretiska diskussioner med en vetenskaplig tyngd. Pihlgren förklarar en del faktorer som är viktiga för hur elever lär sig och utvecklas och skillnaden om synen på pedagogik mellan professionerna. Pihlgren resonerar kring varför samverkan inte fungerar som det var tänkt som, likväl menar Pihlgren att skolledningen inte har rätt kompetens kring fritidshemmet och uppdraget för fritidslärare, vilket i sin tur leder till att rollen som fritidslärare blir otydlig och oviktig inom skolvärlden bland grundskollärarna men även bland fritidslärarna (Pihlgren 2015, s. 25).

Maktteori

För att samverkan ska fungera inom skolan kräver den att de två olika yrkesrollerna samarbetar med varandra oavsett bakgrund, status och maktposition. I våra berättelser framgår det hur vi som fritidspersonal får dämpa stök, agera assistenter samt hur skolan prioriteras först. Vi kommer därför att använda oss utav maktteorier för att få en bättre förståelse för vad bakgrunden till dessa orsaker kan vara.

Michel Foucault var en fransk filosof och idéhistoriker som skapade teorier inom sociologi och psykologi och erkänns som 1900-talets framstående tänkare och maktteoretiker. Mats Börjesson och Alf Rehn (2009, s. 10) utgår ifrån Foucaults teorier om makt och förklarar hur makt kan studeras och talas om i olika dimensioner. De fokuserar främst på tre olika sätt att se på makt.

Maktens tekniker – de olika sätt som makt manifesterar sig i vår omgivning

Att vara en del av ett system kan ses som en utav maktens tekniker. Systemet är till för att göra saker hanterbara, mer enhetliga eller mindre komplexa. Börjesson och Rehn (s. 11) beskriver hur vissa personer inom systemet kan behandlas bättre än andra. De som styr systemet har även en viss makt över dem som ingår i systemet. I en outtalad hierarki ser vi hur vissa utsätts för makten mer än andra. Makt kan ses som en handling i vad Börjesson och Rehn (2009) kallar för

mikrotekniker. En utav dessa handlingar är *övervakning och kontroll* som är en väldigt subtil maktutövning som handlar om att ha ett “informationsövertag över människor, att veta så mycket som möjligt för att kunna spåra (och utnyttja) skillnader och avvikelser” (Börjesson & Rehn, s. 16). Författarna (s. 13–14) beskriver även hur *tvång* är en mikroteknik och ytterligare en subtil maktutövning. Tvång handlar om att begränsa eller minska val för människor, oavsett hur de känner inför detta, detta kan medföra att personer som utsätts för tvång gör något på ett visst sätt utan att tänka efter.

Maktens subjekt – de olika maktpositioner vi kan ta i vårt sociala liv

Makt är en term för någonting som sker mellan människor, även om den inte alltid handlar om en direkt påverkan som sker ansikte mot ansikte (Börjesson & Rehn, s. 19). Ett utav de enklaste maktförhållanden beskriver Börjesson och Rehn (2009) är förhållandet mellan två människor där den ena har solklar makt över den andra och kan på så sätt tvinga hen att göra något. Maktens subjekt handlar om positioner och relationer som vi har socialt, exempelvis till en familjemedlem, vän, läkare eller lärare. Vidare beskriver författarna hur det är tre saker som ger makt: samhällsposition, expertis och pengar. Alltså kan du få makt genom att du är född i rätt familj, är utbildad eller innehar mycket pengar. Makt kan gå från att vara en relation mellan två människor till att bli ett organiserat, politiskt och socialt nätverk med många fler människor som bildar grupperingar (Börjesson & Rehn, s. 21). Dessa olika dimensioner av makt kan skifta i tid och handlingar, det kan gå från att vara något som sker i en specifik stund till handlingar som sker över en lång tid. Dessa handlingar kan omvandlas, och reageras på, grupperingar av människor kan bildas och lösas upp. Människorna som ingår i dessa grupperingar kan både utöva makt samt uppleva tvång.

Maktens upplevelser – vilka sätt som makt ger sig till känna för oss.

Detta innefattar de åsikter och upplevelser vi har om makt. Att bli utsatt för makt kan kommuniceras genom och språk och kroppsspråk. En upplevelse av utsatthet kan kommuniceras via uppgivenhet, aggression, motstånd och en mängd andra sätt (Börjesson & Rehn, s. 27). Speciellt stark kan detta ta sig i uttryck när man känner sig maktlös, fullkomligt handlingsförlamad och hjälplös mot makten och dess struktur. Detta kan antingen resultera i att man blir apatisk eller att man istället väljer att göra motstånd mot makten.

Lojalitet

Som beskrivet i våra dilemman uttrycker vi frustration av att bli använda till att dämpa stök, som hjälpreda eller att vår kompetens som fritidspersonal inte tas tillvara under samverkanstid, vad är det då som håller oss kvar på arbetsplatsen? Vi har valt att fördjupa oss i Albert. O. Hirschmans teori kring lojalitet och även titta på Markus Arvidson och Jonas Axelssons teorier kring lojalitet för att kunna skapa en förståelse för hur vi har handlat i våra dilemman.

Albert. O. Hirschman har skrivit boken *Exit, Voice, and Loyalty* (1970) där Hirschman förklarar reaktionsmöjligheter som en individ kan konfronteras med vid en problematisk upplevelse inom arbetet. Hirschmans teori vilar på tre pelare, exit, voice och loyalty, översatt till svenska blir det sorti, protest och lojalitet. Här förklarar Hirschman hur arbetstagaren resonerar kring att ta ett beslut mellan att antingen stanna kvar på arbetsplatsen trots missnöje, framföra kritik eller att lämna vid en ohållbar situation. Markus Arvidson och Jonas Axelsson har skrivit boken *Lojalitetskonflikter* (2021) där de synliggör olika lojalitetskonflikter. Arvidson och Axelsson menar att lojalitetskonflikter kan ske överallt i samhället.

Vi kommer att analysera våra dilemman genom att titta närmre på positiv och negativ lojalitet och lojalitetsplikten som Arvidson och Axelsson resonerar kring.

Metod

Denna vetenskapliga essä är skriven utav två författare med liknande arbetslivserfarenhet inom arbete i fritidshem samt inom skolvärlden som stort. Metoden för vårt självständiga arbete är essäskrivandet i sig då vi har utgått ifrån våra egna erfarenheter samt vår egen förståelse och medkänsla som verktyg. Teorier och forskning vi använder oss utav syftar till att skapa en fördjupad förståelse kring våra dilemman utifrån flera infallsvinklar och perspektiv kring vad det innebär att samverka mellan klasslärare och fritidshemspersonal. I vårt arbete har vi delat upp teoriläsning samt diskuterat dessa och reflekterat kring våra dilemman och hur dessa resonerar med oss samt våra dilemman. Vi har samarbetet för att skildra våra händelser ur olika synvinklar, detta har gett oss förutsättningar att reflektera med andra synsätt och teorier i åtanke.

Vetenskaplig essä

Vi använder oss av metoden vetenskaplig essä när vi skriver vårt självständiga arbete, detta för att analysera våra dilemman utifrån våra gestaltade berättelser som är baserade på våra erfarenheter. Lotte Alsterdal (2014) menar på att syftet med metoden vetenskaplig essä är att

kunna reflektera med stöd av olika perspektiv på våra erfarenheter och de dilemman vi ställs inför, detta för att reflektera kring vårt handlande, våra tankar och de frågor som dyker upp i skrivprocessen (Alsterdal 2014, s. 49). Inom vårt yrkesliv men genom livet i stort, anser vi att det finns något att lära genom att granska och reflektera över sitt eget handlande och de dilemman man ställs inför. Vi anser detta vara nödvändigt för att kunna utvecklas inom vår profession men även som medmänniska. Alsterdal menar på att essäskrivandet kan möjliggöra för ett nytt sätt att handla i sitt yrkesliv (Alsterdal 2014, s. 72). Vi ser att en utmaning med essäskrivandet som metod är att man kan fastna i sina handlingsmönster och sina tankeprocesser samt inte lyckas självreflektera utifrån ett kritiskt perspektiv. Detta kommer i sin tur inte leda till att någon ny kunskap föds, för det är endast när vi granskat och reflekterat kring vårt handlande som förändring och utveckling kan ske. För att överkomma denna utmaning tar vi hjälp av varandra, relevant forskning, teorier samt kollegors olika perspektiv för att fördjupa våra reflektioner kring vårt handlande och skapa nya perspektiv.

Intervju

Vi har besökt två skolor i en kranskommun till Stockholm. På dessa två skolor intervjuades två rektorer, två klasslärare samt fyra fritidshemspersonal en sammanfattning av deras tankar och upplevelser beskrivs i ”kollegors röster om samverkan”. För att skapa en bredare uppfattning om hur samverkan förstås och tolkas såg vi det nödvändigt att ta del av andra röster än våra egna.

Hermeneutik

Patel och Davidsson (2011, s. 28) förklarar hermeneutiken som en tolkningslära och är en vetenskaplig inriktning som kan användas för att studera, tolka och förstå grunden för den mänskliga existensen. Vidare förklarar författarna att en hermeneutiker är intresserad av att förklara fenomen genom användning av språket. Författarna beskriver det som att en hermeneutiker vill förstå sin egen och andra människors livssituation genom att tolka hur mänskligt liv samt existens kommer till uttryck i det talade och skrivna språket. Men även hur det går att tolka och förstå innebörden av människors avsikter, intentioner och livsyttningar som ytrar sig i språk och handling (2011, s. 29).

Vi använder oss av den hermeneutiska inriktningen som metod genom att vi i essän utgår från egna erfarenheter från våra yrkesliv och försöker på sätt närma oss forskningsobjektet från vår egen förförståelse. Denna erfarenhet, förförståelse samt tankar, intryck, känslor och kunskap som

vi besitter är en tillgång för att försöka tolka och förstå forskningsobjektet (ibid). Således kommer vi att närma oss våra frågeställningar genom reflektion och diskussion i samband med relevanta teorier för att bättre förstå våra dilemman ur olika perspektiv.

Etiska övervägande

Patel och Davidson lyfter fram vikten av att befästa några moment inom den forskningsetiska grunden, som skall bejakas. Det primära inom ett forskningsarbete är att kunskapen som behandlas och tas fram är i högsta mån trovärdig. Det är viktigt för oss individer men också för utvecklingen av samhället (Patel & Davidson 2011, s. 62). Eftersom vi har valt att skriva en vetenskaplig essä är det viktigt att poängtera att vi utgår från egenupplevda dilemman som vi reflekterar över i textform. Individer som medverkar i våra berättelser får inte förödmjukas eller kränkas. Det måste finnas en balans mellan den allmänna nyttan, forskningen och skydd mot individers livsförhållanden. Vi behöver alltså noga överväga de forskningsetiska aspekterna:

Först i ledet är informationskravet som betyder att medverkande parter informeras om syftet med forskningen, den andra rubriken är samtyckeskravet, med detta menas att de deltagande parterna i en undersökning har själva rätt att bestämma över deras medverkan och deltagande. Den tredje rubriken är konfidentialitetskravet som grundar sig på att deltagarnas identitet och personuppgifter skall förvaras och skyddas på ett sådant sätt som obehöriga inte kan ta del av. Fjärde rubriken är nyttjandekravet, vilket egentligen handlar om att de insamlade uppgifterna kring de enskilda individerna endast får användas för det specifika forskningsändamålet (Patel & Davidson, s. 63).

I vår undersökning använder vi oss även utav intervjuer vilket innebär att vi måste värna om de enskilda individernas integritet och att alla uppgifter som vi erhåller från och om individen måste behandlas konfidentiellt. Detta innebär att vi inte får lämna uppgifter till utomstående samt att det inte ska vara möjligt att identifiera någon individ i intervjuerna (Patel & Davidson 2011, s. 63).

Kollegors röster om samverkan

Nedan följer en sammanfattning av vår intervju med våra kollegor kring begreppet samverkan och hur det fungerar i praktiken. Samverkan beskrivs som något som för det mesta sker inne i klassrummet, denna skiftning var något som fritidspersonalen på ena skolan vi intervjuade hade gått igenom relativt nyligen och till det sämre. Fritidspersonalen uttryckte att samverkan tidigare

skett i form av halvklasser där fritidspersonalen styr innehåll och utförande. Vid denna tidpunkt hade de tillgång till lokaler och denna form av samverkan under skoltid var etablerad i hela skolan. Fritidspersonalen uttrycker att samverkan numera syftar till att eleverna ska få arbeta i mindre grupper för en mer rofylld undervisningen, och att lärarna oftast vill att den utgår ifrån deras arbetsinnehåll inne i klassrummet för att samverkan sker under skoltid. Vilket inte är önskvärt av fritidspersonalen. Det är en del fritidspersonal som motsätter sig detta och gör på sitt eget vis, där undervisningen utgår ifrån elevernas behov samt personalens personliga sätt att undervisa. Det är oftast svårt att hitta utrymme för fritidspersonalen att ha halvklasser, så personal får jaga utrymmet vilket tar tid ifrån själva planeringen. Ofta är de utomhus med eleverna, något som de inte alltid anser vara optimalt. Halvklasser är även svårt att få till då fritidspersonalen har andra uppdrag under dagen såsom att vara rastvärd och ansvara över rastaktiviteter ute på skolgården. De menar på att det finns en förväntan att fritidshemspersonal ska vara så flexibla, men att det faktiskt är en stress att skifta mellan att ha halvklasser, vara inne i klassrummet och ansvara över aktiviteter utomhus. Mycket handlar om att de inte får tillräckligt med ställtid eller planeringstid för att kunna förbereda samt utföra detta på ett värdigt sätt och att de konstant behövs inne i klassrummet för att stötta elever och klasslärare så de känner sig bundna till att inte kunna ta ut denna tid.

Något som alla intervjuade är överens om är att samverkan alltid ska gynna eleverna i första hand och det måste finnas ett framåt- och helhetstänk kring samverkan samt att det alltid kan vidareutvecklas. Rektorerna menar på att om samverkan ska fungera måste det finnas en gemensam respekt för yrkesprofessionerna. Men också möjligtvis en tydligare definition av vad samverkan egentligen innebär. Rektorerna påpekar även hur det organisatoriskt ibland kan vara svårt att få till bra samverkan då fritidspersonal har olika arbetstider samt att samplaneringen oftast utgår för att man helt enkelt inte får till det, vilket egentligen är en förutsättning för att det ska fungera bra. Klasslärarna uttrycker att en god samverkan fungerar bäst när fritidspersonal stöttar upp i klassrummet eller plockar med några elever och arbetar utanför klassrummet. De elever som möjligtvis har de svårt i skolan eller klassrumsmiljö får då extra stöd och extra uppmärksamhet. Klasslärarna uttrycker att samverkan oftast fungerar väldigt bra och att det är högst individuellt vilket typ av ansvar som fritidspersonal vill ta, vissa vill ha halvklasser medan vissa verkar föredra att vara i klassrummet. En del klasslärare ansåg att fritidspersonal inte uttrycker sin vilja eller kompetens tydligt nog.

Fritidshemmet i ständig förändring

För att bättre förstå varför fritidsverksamheten ser ut som den gör idag ser vi det nödvändigt att beskriva för oss relevanta delar av fritidshemmets historia i Sverige, från uppkomst till nutid.

Under 1970-talet ingick fritidshemmen i benämning barnstuga. De tidiga fritidshemmen bedrevs inte i samma lokaler som skolan och undervisning skedde av pedagoger med olika professioner samt styrdes av skilda huvudmän. Fritidshemmen vid denna tid hade som idé att utveckla barnen till självständiga och ansvarstagande i en hemlik miljö. Där rekreation, skapande, utevistelse och hushållssysslor var i fokus (Anderson 2020, s. 36).

Vid denna tid fanns det inga centrala mål som styrde innehållet i verksamheten och det var Socialstyrelsen som reglerade de anställda, storleken på barngrupperna samt miljön. År 1968–74 gjordes de två statliga utredningar vid namn Barnstugeutredningen, som kom till att ha stor betydelse för fritidshemmets framtid. Utredningen berörde bland annat en helhetssyn mellan skolan och fritidshem och den förespråkade ett samarbete mellan skola genom att placera fritidshemmen i skolans lokaler och på så sätt skapa en förenad skoldag för barnen (Anderson 2020, s. 37).

År 1995 skärptes lagstiftningen kring barnsomsorg till och Socialtjänstlagen slog fast att verksamheten skulle utgå ifrån varje barns behov, att det skulle finnas personal med kompetens. Att barns behov av omsorg och pedagogisk verksamhet tillgodoses samt att lokaler skulle vara ändamålsenliga, gruppammansättningar lämpliga samt att fritidshemsverksamheten ska komplettera skolan och erbjuda en meningsfull fritid och stöd i barnens utveckling (Anderson 2020, s. 44). De fritidshem som vid denna tidpunkt inte hade flyttats in i skolans lokaler gjorde detta och frigjordes från sin verksamhet under förmiddagen och personalen arbetade inne i klassrummen med fler ansvarsområden och med något oklara arbetsuppgifter.

Fritidshemmet har genomgått många förändringar under dess verksamhets tid och det var inte förrän 1990-talet som den tidigare fostrande synen förändrades till en mer pedagogisk verksamhet. Däremot fanns det fortfarande inget styrdokument som klargjorde hur fritidshemspersonalen skulle utföra sitt uppdrag. Begreppet skola användes ofta i styrdokumentet för att beskriva förskoleklass, fritidshem och grundskola. Ofta saknades även skolledare med kompetensen att leda fritidshemmets verksamhet (Pihlgren 2018, s. 30).

År 2014 startas en högskoleutbildning för grundlärare med inriktning mot fritidshem och år 2016 tog fritidshemmet ytterligare ett steg framåt när fritidshemmet fick en egen del i läroplanen, del 4, där dess centrala innehåll beskrivs. Fritidshemmet kan ses som en relativ ny arena med tydliga kopplingar till både förskolan och grundskolan på grund av dess historia. Uppdraget har dock ständigt varit i förändring och i samband med en revidering år 2017 har även samverkansuppdraget skärpts till (Pihlgren 2018, s. 32).

Historiens spår i nutida fritidshem

De tidiga fritidshemmen, så kallade barnstugorna, hade andra mål i syfte och verksamhet var en plats dit sysslösa barn kunde fostras och få kunskaper om kristendomen. Senare förändrades denna till att man i en hemlik miljö gav plats för rekreation, skapande och hushållssysslor. Vi kan även i fritidshemmets tidiga ljus se att fritidshemmen till en början inte befann sig i skolans lokaler, bedrevs av personal med samma profession eller styrdes av samma huvudmän.

Fritidshemmet fick senare flytta in i skolans lokaler för att skapa en förenad skoldag för eleverna och beskrevs även som skola i styrdokumentet. Detta kan ses som startskottet för att fritidshemmen skulle börja komplettera skolan. I takt med detta fick även fritidshempersonalen hoppa in som resurser och vikarier för lärarna vilket med säkerhet skapade osäkerhet i den egna yrkesrollen och mindre tid till den egna verksamheten. Integrering mellan skolan och fritidshemmen styrdes praktiskt sett helt och hållet av personalen vilket ledde till att det blev många konflikter kring utrymmen, möblering, material samt tillgång till klassrum. Konflikter som vi än idag kan se.

Genom att få vetskap om historien och försöka förstå dess orsaker och verkan kan vi möjligtvis få en bättre förståelse för nutiden. Fritidsyrkets lägre status kan i jämförelse med läraryrket skapa problem mellan de två yrkeskategorierna, då arbetssätt och synsätt historiskt sett skilt sig åt och fortsätter att skilja sig åt idag. Å ena sidan kan denna lägre status vara en effekt av fritidshemmets otydliga styrning vilket har medfört att personalen inte kunnat navigera sig i sin yrkesroll och på så sätt blivit osäkra i den. Å andra sidan kan den lägre statusen bero på gamla tankesätt som lever kvar hos lärare och skolledning om fritidshemmen, där skolans obligatoriska form anses vara viktigare än fritidshemmets valfria verksamhet. Den kan även bero på hur fritidshemmets ska ses kompletterande till skolan samt hur denna beskrivning i styrdokumentet tolkas och utav vem?

I de inledande berättelserna kan vi se exempel på hur lärare och fritidshemslärare har olika arbetsmetoder och perspektiv. Vi som fritidshemspersonal försöker synliggöra elevernas behov av att få en paus utifrån vad vi uppfattar som elevernas signalering av trötthet, vi belyser även till lärare värdet i att ta sig tid att observera och delta i elevernas lek. Läraren kan ses påtrycka värdet i att eleverna “måste arbeta klart med sina uppgifter”. I ett liknande scenario har eleverna på eget bevåg tagit sig en paus från lektionen och leker brottnings. Vi uppfattar det som att läraren i sin handling att häva stenciler och matteböcker i famnen, uttrycker värdet av att fortsätta med skoluppgifter istället för att föra samtal eller ta reda på vad som fick eleverna att försvinna från lektionen.

Genomgående under sina verksamma år har fritidshemmen haft en otydlig styrning och personalen har själva fått styra sin pedagogiska verksamhet. Detta kan ha bidragit till en relativt fri och prestationslös syn på pedagogik som vi även ser spår av idag då fritidsverksamheten oftast styrs av informella, frivilliga, samt grupporienterade lärandesituationer. Vilket traditionellt skiljer sig från skolan auktoritära mål- och prestationsinriktade undervisning.

Vad säger skollagen och Skolverket kring samverkan?

Om vi tittar på skollagen (Skollagen, 2010:800) som utgör pelaren för fritidshemmets arbete så står att fritidshemmet skall fungera som ett komplement i utbildningen som bedrivs på grundskolan. Eleverna skall erbjudas en meningsfull fritid och stimulans av elevernas kunskapsutveckling och lärande. Fritidshemmet skall fokusera på elevens hela skoldag och dess behov men även försöka främja social gemenskap och allsidiga kontakter. (Skollagen 2010, 2 §). I läroplanen från 2022 står att fritidshemmet och skolan skall samverka utifrån ett förtroendefullt sätt, tillsammans, detta för att i sin tur för att kunna se till att eleverna utvecklas och utökar sitt lärande.

De riktlinjer som benämns i läroplanen för samverkan är att skolan och fritidshemmet skall skifta kunskaper och erfarenheter och nödvändig information kring verksamheternas olika undervisningar, detta för att skapa ett sammanhang. I samverkan skall grundskolelärare och fritidslärare fokusera på och förebygga arbetet kring elever med behov av extra anpassningar och eller med särskilt stöd, samtidigt skall möjligheten till samarbete om undervisning beaktas och efterföljas, kontinuerligt (Skolverket 2022).

För att kunna skifta erfarenheter, kunskaper och nödvändig information krävs öppenhet och lyhördhet från båda parter. Det behöver även avsättas tid för detta, vi kan se i berättelserna hur samtal kring nödvändig information sker i pressade stunder och när elever är närvarande. Något som inte alls bör förekomma. Vi ser även i berättelserna hur klassläraren uttrycker att hen inte kan vara själv med eleverna men detta förväntas av oss. Kan det vara så att klasslärarna tolkar styrdokumentet på så sätt att elevernas sociala beteende ansvaras av fritidspersonalen? Det märks att fritidsverksamheten och skolvärlden fortfarande försöker att lära känna varandra, det var ändå inte så länge sedan som dessa två pedagogiska världar slogs ihop för att arbeta tillsammans.

Hur upplevs och tolkas samverkan i praktiken?

Hur kan samverkan konstrueras där fokus endast är på utbildning och utveckling av eleverna? Den frågan blir aktuell att besvara utifrån en vidare analys kring de dilemman som har beskrivits. Vi som fritidspersonal motsätter oss att bli använda utifrån klasslärarens behov och agera som hjälpredor, assistenter och dämpa stök. Allt detta har lett till att vi hamnat i en problematisk situation, vad ska vi som blivande fritidslärare erbjuda skolan, läraren och eleverna i utbildningssyfte? För att få ett svar på frågorna vi har så kommer vi att analysera begreppet samverkan och hur samverkan tolkas i relevanta teorier som behandlar ämnet samverkan men också utifrån våra erfarenheter och observationer som fritidspersonal.

Hansen menar att samverkan kan förklaras som ett samlingsnamn för att individer skall arbeta tillsammans, som en enad front. Därför menar författaren att det är viktigt att uppträda, verka och handla tillsammans. Vidare förklarar författaren att det skall skapas ett förbund mellan individerna som samverkar och sammanför ens krafter, att kunna samspela med varandra och uppträda gemensamt harmoniskt, samverka och samarbeta för och efter gemensamma mål och värderingar (Hansen 1999, s. 64). Vi ser i våra dilemman hur lärarna vill använda våra sociala förmågor och den ömsesidiga relationen som vi båda har skapat till eleverna, där målet är att lugna ner klassrumsmiljön eller att ha koll på de elever som är utanför klassrummet och stör i korridoren. En reaktion av händelser som har inträffat blir att vi måste rycka in i stundens hetta och lugna ner situationen och möjliggöra så att klassläraren kan fortsätta med sin undervisning, summan av det hela blir att vi agerar först efter att en händelse har skett. Ett förebyggande arbete skulle kunna motverka detta.

Berth Danermark lyfter fram i sin bok *Samverkan – Himmel eller jord* att samverkan innebär att tillsammans med andra som har olika utbildningar och som blir styrda under olika regelsystem, i en position som är i en annan organisation, men, att man gemensamt arbetar mot ett och samma mål (Danermark 2000, s. 15). Danermark understryker att det är utifrån ett strukturellt håll som goda förutsättningar kan skapas för samverkan, detta tillskriver författaren att det står i ledningens ansvar (Danermark 2000, s. 16).

Vid vidare analys av våra dilemmaberättelser ser vi att det egentligen inte finns en struktur kring samverkan mellan oss och klasslärarna, vilket har lett till att vi låter oss bli använda som hjälpredor i klassrummet. I en vidare analys av situationerna som vi hamnat brister kommunikationen och samarbetet mellan oss och klasslärarna, vilket leder oss till slutsatsen om hur viktigt det är att upprätta samarbete, gemensamma värderingar och mål kring elevernas bästa och därmed arbeta förebyggande så att situationer likt våra dilemman inte uppstår igen. Men varför är det så svårt att komma överens som två vuxna individer?

I dilemmabeskrivningarna ser vi glimtar av hur fritidspedagogikens kultur skiljer sig från skolkulturen vilket kan uppfattas som problematiskt. I första dilemman ser vi behovet av att avbryta klasslärarens lektion och skicka ut eleverna på en tidigare rast när eleverna inte orkar att arbeta längre. I det andra dilemman brottas eleverna och vi ser behovet av att samtala med eleverna kring detta samt ge råd om hur eleverna kan arbeta med en padda i förebyggande syfte när klassläraren är ensam med eleverna. Ja, vi har olika förhållningssätt, som Danermark menar att samverkan kan bli problematisk då det är två skilda pedagogiska perspektiv som utgår från elevens bästa (Danermark 2000, s. 17). Vilket inte var och är tanken med när fritidshemmet flyttade in under skolvärldens tak, det ansågs endast positivt och gynnsamt för elevens bästa att ha flera och olika pedagogiska förhållningssätt som samverkar kring de.

Monica Hansen menar att även om fritidshemsläraren och grundskolläraren arbetar runtomkring samma barn under samma tak, är kunskapsbildningen och dess form olik den andres, då det är två olika kunskapskulturer, i varierande inlärningsmiljöer. Hansen förklarar att fritidshemsläraren och grundskolläraren har andra uppfattningar och utgångspunkter inom det pedagogiska arbetet men även att det finns en skillnad som de båda yrkeskategorierna förhåller sig till utifrån deras olika arbetskultur (Hansen 1999, s. 14). Här menar Pihlgren att fritidshemmets roll har fått en annan riktning utifrån de styrdokument som numer finns till för

utveckling och lärande för elever i skolan, vilket de som utbildar sig till fritidshemslärare numer får bildning inom. Pihlgren förklarar att fokus riktas mot en helhetssyn kring eleven och aktualiserar tanken om att se elevens hela skoldag, både på skoltid och fritidshemmet.

Hur maktens dynamik tar sig i uttryck mellan yrkesrollerna

Skolan är en obligatorisk organisation medan fritidshemmet är en frivillig organisation inom skolverksamheten, fritidshemmet ska i sin tur verka kompletterande till skolan.

Fritidshemslärarnas tid behöver alltså på ett sätt förhålla sig till skolans organisation. Detta blir en maktordning i sig då beslut och handlingar för verksamheterna sker inom vissa ramverk, där beslut och handlingar som rör skolan oftast prioriteras över fritidsverksamheten. Detta kan medföra nackdelar för fritidshemspersonal som behöver ta tid och fokus från sina uppdrag för att fokusera på skolverksamheten. Av egna upplevelser uppfattar vi detta som stressfullt och splittrande för att det blir ett konstant växlande mellan olika arbetsuppgifter och när som helst kan man bli ryckt från en arbetsuppgift för att behöva utföra en annan.

Situationerna som utspelar sig i berättelserna får oss att fundera över det som Börjesson och Rehn diskuterar vad gäller tvång. Hur tvång handlar om att begränsa eller minska val för människor utan hänsyn till deras känslor samt hur det kan medföra att människor ger efter detta tvång utan att riktigt tänka efter (Börjesson & Rehn 2009, s. 14). Om vi även utgår ifrån hur de olika sätt som makt manifesterar sig i vår omgivning. Ser vi inom skolvärlden hur utbildad personal, alltså de med expertis, är de som ansvarar, eller åtminstone bör ansvara, för undervisningen och ofta ser vi personal inom fritidshemmet som saknar utbildning. Vi menar inte på något sätt att fritidspersonal saknar kunskap, tvärtom innehar de oftast en stor kunskapsbank från år av praktisk erfarenhet. Men den expertis som medförs av utbildning, vilket oftast innefattar klasslärarna, har med sin införskaffade utbildning teoretisk kunskap inom sitt yrke och en personal med expertis har oftast ett större inflytande och behandlas bättre inom verksamheten. Vi är inte på något sätt immuna mot maktens inflytande varken över oss själva eller andra och det är tydligt för oss hur maktförhållandet ter sig i olika situationer mellan klasslärarna och oss. Skolan värderas ofta högre och våra arbetsuppgifter förminskas.

Båda lärarna i berättelserna uttrycker sin begäran om att få hjälp i klassrummet för att hålla ordning på eleverna. Om man redan befinner sig i en underordnad position och på så sätt även maktlös, kan upplevelsen av tvång vara relativt lätt att agera efter. Däremot är det inte enbart i

relation till läraren som detta tvång utmärker sig. Som nämnt tidigare är det i styrdokumentet vi ser hur fritidshemmet ska samverka tillsammans med skolan men i berättelserna kan vi även se hur samverkan styrs av klassläraren. Vi ses ha en stöttande funktion i klassrummen istället för att ha makten att styra över vårt samverkansarbete själva. Man kan tänka sig att samverkan då sker för elevernas skull. Men vad finns det då för vinning med samverkan för oss som fritidspersonal när vi inte får nyttja vår praktiska expertis och kompetens?

När vi kliver in i klassrummen upplever vi att det finns en förväntan av att kliva in i klasslärarens auktoritära position, något som inte riktigt hör ihop med fritidspersonalens friare relation till pedagogik. Det är även två olika yrkesroller som ska mötas i samma rum, detta rum har tidigare enbart hört till klassläraren. Historiskt sett har även fritidspersonalen agerat som lärarassistent inne i klassrummet. Denna roll som man reduceras ned till skapar inte en känsla av likvärdighet. Det är inte konstigt att missförstånd och konflikter uppstår när makten inte har balanserats jämnt och känslan av egenmakt förminskas.

Börjesson och Rehn (2009, s. 27) beskriver hur upplevelsen av att vara utsatt för makt kan kommuniceras på olika sätt som exempelvis via aggression, motstånd eller uppgivenhet, men de beskriver även hur man hanterar känslorna av maktlöshet. Vi vill inte reduceras till offer i dessa situationer, handlingsförlamade att göra något åt vår situation. Men en viss ambivalens uppstår och en känsla av att vilja göra motstånd. Att lärarna ofta har makten i många situationer är också produkten av ett system som de ingår i. Där fritidslärarna är underordnade klasslärarna, som i sin tur är underordnade rektorerna, som i sin tur har sina överordnade att svara till. Men vi är också en orsak till den problematiska situation vi befinner oss i och känslan av få bevara sin egenmakt har säkerligen att göra med en viss typ av osäkerhet som grundar sig i ambitionen att vilja stärka vår egen status. I de olika situationerna agerar vi båda mot vår vilja, det kan vara känslan av tvånget som sköljer över oss och får oss att agera, men det kan också bero faktorer såsom belöningar och högre trovärdighet bland våra kollegor och rektorer, för att vi gör det som premieras och värnar mer om den obligatoriska skolformen.

Vem är vi lojala mot?

När vi tittar på arbetssituationen i våra dilemman ser vi tendenser på att vi utför vårt arbete samtidigt som vi är besvikna och frustrerade över hur vi blir använda under skoltiden, vi har kommit till insikt att vi inte samverkar utifrån vår profession, vi har insett att vi blir använda som

assistenter och hjälpredor, men ändå är vi kvar och utför vårt arbete. Varför? Vad är det som får oss båda att agera mot sin vilja?

Ett utav svaret på den sistnämnda frågan kan handla om lojalitet och lojalitetsplikt. När vi tittar på självaste begreppet lojal och att vara lojal förklarar ordboken (se. SAOB 2022a) att det innebär att vara stadig i sin trohet till en individ alternativt till en organisation. Till ett land eller en regering samt till en gud utifrån en religiös aspekt. Vi vill närma oss begreppet analytiskt i vår essä och se över vårt handlande, då vi upplever att begreppet lojalitet inte endast är förknippat med att följa regler och plikt utan kan ses som ett beteendemönster som uttrycker sig genom känslor, gemenskap och solidaritet i skolan som arbetsmiljö. Hirschman (1970) menar på att det finns olika strategier att utgå ifrån vid handlandet i konflikter som uppstår i en organisation. Dels menar Hirschman att du lämnar organisationen vid ett missnöje, detta handlande kategoriseras under exit. Ett annat alternativ i form av handlande menar Hirschman är att stanna kvar och framföra sitt missnöje, således att klaga och eller protestera vilket Hirschman kallar för voice (Hirschman 1970, s. 4). Hirschmans åsikt är av denna att stannar man kvar i organisationen och framför sina klagomål uppvisar man tecken på lojalitet, medan den som lämnar organisationen visar tecken på illojalitet (1970, s. 82). Det som skall benämnas är att om en person upplever att det eventuellt finns en möjlighet att lämna (exit) så drar det ner sannolikheten att personen skulle framföra kritik och klagomål (voice), alltså tar exit över och driver ut voice som alternativ (Hirschman 1970, s. 76). Hirschman pekar på vikten av att få individer att känna att förbättring sker via delaktighet vilket i sin tur kommer att leda till effektivitet. Utifrån denna tanke, kan vi se det som om att även om det finns brister inom skolan, så kommer felet att åtgärdas, genom delaktighet, vilket kommer att ingjuta en tro om att skolan vill göra rätt och slutligen så skapas det ett vi, genom att vara en del utav sammanhanget och proceduren som löser bristerna (Hirschman 1970, s. 79).

Dessa ovannämnda teori kan förklara den rådande situationen som vi upplever i våra skolor, där både rektorn och klassläraren försöker få oss att agera utifrån lojalitet till skolan och till klassläraren, men när vi ifrågasätter det hamnar vi osämja med skolledningen och klassläraren. Vi väljer att stanna kvar i organisationen efter att ha haft möten och diskuterat om huruvida vi skall fortsätta arbetet genom att fokusera arbetet framåt. Den gemensamma nämnaren i våra dilemman är att vi båda agerar lojalt, dels mot klassläraren och skolan, då vi antingen väljer att

avbryta vår egen planeringstid och eller senarelägga den. Detta gör vi utifrån känslan av samhörighet till skolan och eleverna samt till individen som klasslärare, för vår gemensamma uppfattning är att det annars kommer leda till en mer allvarlig situation för alla inblandade parter, om vi inte rycker in. Det som är märkligt är att vi gör det även om vi inte vill, med frustration och engagemang, vilket egentligen vårt handlande kan förklaras mer korrekt av utifrån teorin som Arvidson och Axelsson lyfter fram.

Arvidson och Axelsson menar att bindning till någonting specifikt utifrån lojalitet är en intention till att vara en social form, där Arvidsson och Axelsson lyfter fram att det finns två förgreningar inom den sociala formen, positiv och negativ lojalitet. Denna förgrening lutar sig på om frånvaro eller närvaro av känslor i formningen av lojalitet, inte huruvida det är bra eller dåligt. Den negativa förgreningen av lojalitet sammanflätas med frånvaro av engagemang och känslor medan den positiva förgreningen av lojalitet har en närvaro av engagemang och känslor. (Arvidson & Axelsson 2021, s. 41 – 42, 50, 55 - 57). Det som lyfts fram av Arvidson och Axelsson är lojalitetsplikten, vilket som båda förklarar sker utifrån anställningsformen, är en negativ lojalitet som lägger sig under kategorin hierarkisk skillnad mellan arbetstagaren och arbetsgivaren (Arvidson & Axelsson 2021, s. 55 - 57).

Ledningen vill och försöker att tvinga fram en redan befintlig lojalitet gentemot arbetet och arbetsförhållandet. De vill att vi skall arbeta utifrån vilka punkter som ledningen pekar mot, i denna konstellation och relation kan vi inte uttrycka oss helt fritt, utan att hamna i en balansgång mellan Hirschmans exit och voice. Det blir problematiskt när ledningen vill att vi skall underställa oss klassläraren och dess undervisning, vilket sker parallellt, i kommunikationen mellan klassläraren och fritidspersonal, där kommunikationen i det sistnämnda även blir till ett dilemma.

Den problematiska samverkan mellan fritidspersonal och klasslärare

Ett återkommande ämne för essän har varit fritids underordnade position i förhållande till den obligatoriska skolverksamheten. Vi har diskuterat fritidshemmets historia, samverkans begreppet. Hur makt och lojalitet kan påverka känslor, beslut och upplevda situationer av oss som fritidspersonal. Allt detta spelar en stor roll i varför samverkan ser ut som den gör. Något vi kan slå fast är att skol- och fritidshemspedagogiken grundar sig i olika arbetssätt, normer och värderingar som är förankrade i sin egen historia och de två yrkesrollerna är fast beslutna om att

värna om sina traditioner. Detta i sig kan medföra svårigheter i samarbetet, men det är också dessa olikheter som är själva kärnan med att fritidshemmet ska komplettera skolan, fritidspersonalen kan bidra med någonting som skolan inte har. Men vad är det då som gör att samverkan i grunden inte fungerar?

Ibland är det lätt, nästan för lätt, att skuldbelägga kollegor och benämna sig själv som ett offer inför systemets maktspel. Men i verkligheten har vi alla som arbetar inom skolsystemet ett ansvar att axla i det här, ett ansvar att se till att det fungerar. Samverkan som vi nämnt ovan ska likställas med samarbete, man ska arbeta tillsammans som en enad front som Hansen (1999, s.64) så fint beskriver det. Grundpelaren för ett gott samarbete bygger på kommunikation, visserligen har kommunikation skett mellan oss och klasslärarna men inte på ett respektfullt eller förtroendefullt sätt.

Många rapporter om för stora barngrupper kommer från både fritidspersonal och lärare och i dessa barngrupper finns elever i behov av särskilt stöd som inte alltid får den hjälp som är nödvändig. Att hålla ordning på en stor grupp elever kan vara en stor utmaning för vem som helst och det finns en viss desperation och förväntan vi kan antyda hos båda klasslärarna vad gäller att inte bli lämnade med klassen. Vi tolkar det som att desperationen egentligen handlar om en rädsla att möjligtvis inte kunna hålla ordning på klassen, eller en viss grupp elever, men inte riktigt våga uttrycka detta ordentligt av möjligtvis stolthet eller för att inte skapa konflikt. Hansen hävdar att konflikter som ibland uppstår mellan lärare och fritidspersonal oftast är dolda, alltså att man avstår från direkt konfrontation eller handlar passivt aggressivt gentemot varandra. Att fritidspersonal oftast avstår från att hävda sin ståndpunkt för att "skolan är viktigare" eller för att man inte vill "förstöra samarbetet" (Hansen 1999, s. 344).

Däremot finns den förväntan hos oss som fritidspersonal, vi tar oftast hand om den grupp elever som inte fungerar i klassrummet, vi ansvarar över en "stökig klass" under rasttid ute på skolgården. När skolan sedan övergår till fritidstid så hamnar hela elevansvaret på oss som fritidspersonal och då har vi drastiskt minskat i personaltäthet. Detta kastar även ljus något som vi nämnt tidigare att vi som fritidspersonal kliver in i skolans miljö med skilda normer, värderingar och arbetssätt och att uttrycka dessa olikheter kan ytterligare vara en anledning till konflikt. Calander problematiserar relationen inom de två världarna som skall samverka utifrån aspekten att det endast sker utifrån villkoren av det ena lägret som samverkar medan det andra

lägret dikterar innehållet. Calander förklarar att detta sker genom att samverkan sker under skoltid, vilket resulterar i att resurser från fritidsverksamheten tas och ges till skolan och dess undervisning. Det öppnar upp för diskussionen om att skolan är högre prioriterad och högre rankad inom skolväsendet än fritidsverksamheten (Calander 1999, s. 30 - 34). En viktig aspekt att ha i åtanke är att det oftast är klassläraren som sätter reglerna för sitt klassrum och dikterar var man som fritidspersonal ska befinna sig och med vem. Vid hög sjukfrånvaro eller om den obligatoriska skolan krisar sig på annat sätt så prioriteras skolan först och idén om att "skolan är viktigare" blir ett självbegränsande koncept.

Det kan möjligtvis vara så att vi på något sätt förstärker vår egen underordnade position genom att vi tar oss an skolans innehåll och arbetsuppgifter, utan att konfrontera eller hävda oss, och tillåter skolan att bli majoriteten av vår dag. På något vis underminerar vi oss själva och våra arbetsuppgifter när vi gör så. Detta är något vi har gjort, och fortsätter att göra, det är inte konstigt att lärarna då har hamnat högre i hierarkin än oss fritidslärare i skolvärlden.

Fritidshemspersonalen arbetar oftast med eleverna under hela dagarna. Det kan vara från att skolverksamheten öppnar till att den stänger, samt varierande tider där emellan. Men vad fritidshemspersonalen ska göra under tiden för den obligatoriska skolan saknas det tydliga direktiv för i styrdokumentet. Dessa uppgifter lämnas då till rektorn att organisera och arbetsrollen under den obligatoriska skoltiden hamnar i händerna på fritidshemspersonalen att definiera.

Något som ytterligare påverkar samverkansuppdraget är att många som arbetar inom fritidshemmen är utbildade. En undersökning gjord av Skolverket (2022, s. 16–17) under läsåret 2021/2022 visar på att av 12 200 anställda heltidstjänster har cirka 44 procent en lärarlegitimation med behörighet att undervisa i fritidshemmet. Studien visar även på att 11,7 procent av de kommunala fritidshemmen saknar personal med pedagogisk högskoleexamen. Att ha personal med en pedagogisk högskoleexamen höjer kvaliteten avsevärt inom verksamheten, personalen får även en bättre förståelse för sina arbetsvillkor och kan kräva mer av sina arbetsgivare och det blir lättare att utveckla verksamheten när personalen delar en någorlunda samsyn och är införstådda i läroplanen.

Vidare ser vi även hur tiden och det stora barnantalet arbetar emot oss. Fritidshemspersonal och klassläraren måste få tid till en gemensam planering för att få till ett bra samarbete och kunna

arbeta mot gemensamma mål. En gemensam planering kan även vara en tid för att diskutera pedagogiska frågor och på så sätt skapa insyn i varandras verksamheter. Med detta kanske även förståelsen för varandras uppdrag stärks. Men rastverksamhet, planeringstid, luncher och ställtid kan vara faktorer som bidrar med att det är svårt att få till. Alltför ofta får vi som personal planera i korridorerna i förbifarten eller under raster samtidigt som rastverksamhet och tillsyn av elever sker.

Hur blickar vi framåt?

Statusen för fritidshemslärarna har sakta börjat klättra uppåt inom utbildningsväsendet i Sverige, däremot har vi inte nått fram helt och hållet, resan är lång. Pihlgren menar att det har skett en positiv utveckling inom lärarutbildningen för fritidshemslärare, då vi numer titulerar oss som lärare för fritidshem med behörighet att undervisa i fritidshem men även inom praktiska och estetiska ämnen inom skolan. Utöver lärarlegitimationen har även fritidshemmet ett eget avsnitt i läroplanen med syfte och centralt innehåll. Detta kan ses som en milstolpe för oss fritidshemslärare, vi behöver inte längre ses som en utomstående verksamhet som har blivit ihopsatt med skolvärlden utan har ett avsnitt tillägnad för fritidshemmet. Behörigheten och kompetensen hos fritidshemslärarna bör med detta komma till användning för det framtida arbetet med samverkan. Pihlgren lyfter fram att lösningen för en bra balanserad samverkan är simpel, detta om vi väljer att se möjligheter i samarbetet sinsemellan. Det som Pihlgren menar är att fritidshemsläraren exempelvis kan använda sin behörighet inom det estetiska eller praktiska ämnet under samverkanstid, där fritidshemsläraren kan ta ut hälften av klassen till skolgården eller skogen och där erbjuda utomhusmatematik samtidigt som andra hälften av klassen stannar i klassrummet med klassläraren som ger en teoretisk genomgång inom matematik (Pihlgren 2015, s. 22).

Detta har väl även varit självaste tanken med att slå ihop grundskolan och fritidshemmet, att arbeta gemensamt mellan de olika yrkeskategorierna för elevens bästa utifrån olika pedagogiska synsätt. Däremot ska fritidshemmet arbeta genom att kompensera undervisningen i skolan inte för att komplettera läraren i klassrummet. Gunni Kärrby förklarar att de två olika bildningskulturerna slogs ihop under samma tak för att öka på det pedagogiska arbetet och få en pedagogisk kontinuitet med eleven i fokus som fylls på med dels teoretisk- men också praktisk kunskap från två håll, från de olika bildningskulturerna (Kärrby 2000, s. 16). Fritidshemsläraren

som arbetar med elevernas sociala mål under fritidsverksamheten på eftermiddagarna kan även erbjuda det som innehåll för sin undervisning under skoldagen. Att arbeta med värdegrundsfrågor i halvklass istället för att bli använd som en hjälpredda eller lärarassistent och därmed arbeta med elevers sociala förmågor.

Benämningen "samverkare" är något vi fått utstå från rektorer och klasslärare, frågan är var den benämning härstammar ifrån då inget i vår granskning av styrdokumentet benämner något sådant fenomen. Nämnvärt är även kollegornas röster om vad samverkan innebär, samtliga intervjuade talade om samverkan som något konkret som ska utföras i form av exempelvis halvklasser, snarare än om hur fritidshemmet kan komplettera skolan och hur dessa två verksamheter kan arbeta tillsammans för att uppnå gemensamma mål. Halvklasser kan fungera som ett medel för att uppnå dessa mål men bör inte vara synonymt med samverkan.

Vi skulle inte vilja påstå att lösningen för en balanserad samverkan är simpel men den är däremot mer en verkställbar. Att elevgruppen delas in i halvklasser och erbjuds en varvad teoretisk undervisning kontra praktisk utifrån klasslärarens ämnesinnehåll är ofta det som kommer på tal när man talar om hur fritids ska komplettera skolan. Det som sker då är att vi tjänstgör i skolan och är inte att förknippas med samverkan. Det är fritidspedagogiken som bör stå centralt för undervisningen när fritidspersonalen undervisar under skoldagen alternativt det ämne man innehar behörighet att undervisa i.

Stök och oro är något som kan uppstå i barngrupp och som ensam klasslärare förstår vi att det blir svårt att upprätta lugn och ro i och utanför ett klassrum på tu man hand, att det ibland är svårt att lämna klassrummet för att följa efter en eller flera elever som springer runt i korridoren. Eller att ta itu med ett bråk som sker i anslutning till klassrummet samtidigt som resterande av klassen skall få sin undervisning. Vi har en viss förståelse för tankesättet att två vuxna pedagoger som inte bedriver undervisning just då skall finnas till för undsättning vid behov av stöd, och vi förstår att det finns ett gammalt tankesätt som kvarstår hos klassläraren att en fritidspersonal kan användas till vad som helst, speciellt om denna personal saknar utbildning.

För att bäst hantera eller undvika dessa situationer tror vi på att arbeta förebyggande genom samverkan utifrån elevgruppens behov. För att utföra detta behöver rektorn organisera tid för planering mellan fritidshemläraren och klassläraren. Som två erfarna pedagoger ser vi att det är där som problematiken tar start, att få till den välbehövliga planeringstiden och därmed utbyta

erfarenheter, kunskaper och skapa nya pedagogiska synsätt. Skolverket har kommit till insikt och förstått att det finns svårigheter att upprätta en gemensam planeringstid mellan fritidshemläraren och klassläraren. De redogör att rektorn har ansvaret för att skapa både tid och utrymme för en gemensam planeringstid, med mål om att säkra elevens hela skoldag och beakta en helhetssyn kring eleven, där arbetet kring eleven följs upp kontinuerligt (Skolverket 2014, s. 26).

För att råda bot på den problematiska situationen kring samverkan är det oerhört viktigt att skolledningen är insatta i hur samverkan skall ske och därefter delegera arbetet neråt i organisationen. Genom samplanering och diskussion mellan lärarna och fritidspersonal kan det hittas nya vägar och skapa acceptans kring samverkan och dess innehåll utifrån rådande klassrumssituation och elevgrupp, vi arbetar med individer och var och en individ är unik, det ser olika ut från stund till stund, vi behöver ha överseende med detta. Om det är en vanlig företeelse att bråk och stök uppstår i klassrummet är samverkan mellan klasslärare, fritidspersonal och möjligtvis elevhälsa ett bra exempel på hur man kan nyttja de olika kompetenserna som finns. Detta för att arbeta förebyggande samt skapa handlingsplaner för att personal som arbetar runt eleverna ska kunna hantera oroligheterna.

Vid elevhälsans möten bör alltid en representant från skolan och fritids finnas med. Detta för att diskutera elevens behov utifrån skolperspektiv men även fritidsperspektiv för att finna en god samverkan som gynnar eleven. Det är vår upplevelse att informationen som diskuteras under dessa möten sällan når fram till oss på fritids vilket missgynnar eleven men även oss som fritidspersonal.

Samverkan under skoldagen sker när vi som fritidspersonal arbetar utifrån vår fritidspedagogiska kompetens och undervisar utifrån det centrala innehållet som gäller för fritidshemmet. Pihlgren understryker att vikten för samverkan kommer att vila på att hitta en grund som upplevs som någonting gemensamt, som de två olika yrkeskategorierna kan luta sig mot och utgå ifrån i arbetet kring eleven och dess kunskapsutveckling. Vilket kommer att utmynna i en samverkan som innehåller kvalitet och utveckling med avsikt för barnets bästa (Pihlgren 2015, s. 18–20). Med detta sagt så kan vi understryka vikten av möjligheten till samplanering för klasslärare och fritidslärare, därifrån skapas det rutiner och innehåll som är synkade mellan pedagogerna utifrån elevernas behov och bästa.

Slutord

Syftet med essän har varit att undersöka hur samverkansuppdraget mellan lärare och fritidslärare kan förstås inom grundskolan samt varför samverkan är problematiskt mellan fritidshemslärare och klasslärare. Undersökning har utgått från våra egna upplevelser och kretsat kring frågor som rör hur samverkan ser ut idag, fritidshemmet ur ett historiskt perspektiv, aktuell forskning, styrdokument, möjligheter för samverkansuppdraget samt kollegors erfarenheter. Dessa perspektiv samt med hjälp av hermeneutiken som metod kan vi bättre försöka förstå varför vi handlar på det sätt vi gör, samt försöka förstå våra kollegors handlande.

I vår arbetsroll som fritidspersonal och blivande lärare inom fritidshem är vårt handlande relativt styrt utifrån det handlingsutrymme vi har att förhålla oss till, dessa innefattar styrdokumenterna samt ramfaktorer, och detsamma gäller för klasslärarna. Vi ser att normer, värderingar och arbetssätt skiljer sig mellan de två yrkesrollerna och att man ofta inte har tiden att gemensamt diskutera dessa för att få en insikt om varandras kunskaper och på så sätt nyttja detta till fördel för eleverna. Det är upp till personalen inom skolan att se till att samverkansuppdraget fungerar och utförs men för att det i praktiken ska fungera är det upp till rektorn att avsätta tid för personalen att organisera den.

Arbetet med denna essä har stundvis varit knepig då vi under en längre tid blivit påverkade att tänka och agera på ett visst sätt utifrån den arbetsmiljö vi befunnit oss i. Att inse detta har både varit svårt men även gett en klarsynthet och kunskap. Denna kunskap har medfört en större trygghet i vår yrkesroll och i det uppdrag vi har framför oss. Det är mycket som sker inom skolan som inte ryms i en essä att uttrycka, många blad som inte är vända, många frågor som inte är ställda. Denna essä ger oss inte alla de svaren vi önskar men den har hjälpt oss att bättre förstå varför saker tar sig på ett visst sätt och vad som krävs av de olika parterna för ett arbete framåt. Att konstant problematisera sin vardag kan göra en blind inför lösningar, och det är troligtvis vad vi har gjort under lång tid. Att kliva utanför problemet samt vrida och vända på det från olika håll och få ta del av andras perspektiv både bekräftar samt förstärker åsikten om att problemet finns där men det öppnar även upp för att problemen går att åtgärda.

Den hermeneutiska tolkningen, fritidshemmets historia, de teoretiska perspektiven, våra kollegors erfarenheter samt våra egna har hjälpt oss att bättre förstå problematiken med

samverkan men även hjälpt oss skapa en större förståelse för de olika perspektiven som klasslärare och fritidshemslärare har.

Insikten essän har gett oss är att vi själva behöver definiera och hävda vår yrkesroll och att den är lika självklar som vilken annan yrkesroll inom skolan. Vår kommande titel som grundlärare i fritidshem kommer ge oss makten att förhandla fram bättre arbetsvillkor som i sin tur ger oss möjligheten till att förbättra samverkansuppdraget på våra arbetsplatser och möjligtvis öka förståelsen för vad det innebär. Däremot anser vi inte att samverkansuppdraget ligger på den enskilda individen att förändra men vi kan åtminstone försöka skapa förutsättningar för detta. Samverkansuppdraget vad gäller klasslärare och fritidspersonal bör ske på lika villkor, vilket vi anser att den inte gör. Frågan är om det verkligen kan ses som samverkan när den oftast sker på de villkor som skolan har satt?

Vi anser samverkansuppdraget vara nödvändigt för att skapa så bra förutsättningar som möjligt för att eleverna ska uppnå deras kunskaps- och sociala mål. Men ett förtydligande om hur samverkansuppdraget ska ske mellan de två verksamheterna är något som bör förtydligas ytterligare inom styrdokumenterna samt inom interna diskussioner mellan fritids- och skolverksamheten.

Litteraturlista

- Alsterdal, Lotte (2014). ”Essäskrivande som utforskning”. I: Burman, Anders (red.). *Konst och lärande. Essäer om estetiska lärprocesser*. Stockholm: Södertörns högskola
- Andersson, B. Fritidshemmet - en arbetsmarknads- och familjepolitisk åtgärd. I: Haglund, B. Gustafsson Nyckel, J. Lager, K. (2020). *Fritidshemmets pedagogik i ny tid*. Malmö: Gleerup
- Arvidson, M. Axelsson, J. (2021). *Lojalitetskonflikter*. Lund: Studentlitteratur.
- Börjesson, Mats & Rehn, Alf (2009). *Makt*. 1. uppl. Stockholm: Liber
- Calander, F. (1999). *Från fritidens pedagoger till hjälplärare - Fritidspedagoger och lärares yrkesrelation i integrerade arbetslag*. Uppsala: Acta Universitatis Upsaliensis Avhandling.
- Danermark, B. (2000). *Samverkan - himmel eller helvete?: en bok om den svåra konsten att samverka*. Stockholm: Gothia
- Hansen, M. (1999). *Yrkeskulturer i möte - Läraren, fritidspedagogen och samverkan*. (Göteborg Studies in Educational Sciences). Göteborg: Acta Universitatis Gothoburgensis. <https://gupea.ub.gu.se/handle/2077/7609> (Hämtad 2022-29-11)
- Hirschman, Albert O. (2004[1970]). *Exit, voice, and loyalty: responses to decline in firms, organizations, and states*. Cambridge, Mass.: Harvard University Press
- Kärrby, G. (2000). *Skolan möter förskolan och fritidshemmet*. Lund: Studentlitteratur.
- Patel, R & Davidson, B. (2011). *Forskningsmetodikens grunder: att planera, genomföra och rapportera en undersökning*. 4., [uppdaterade] uppl. Lund: Studentlitteratur
- Pihlgren, A. (2018). *Fritidshemmet - praktika för skolledare*. Lund: Studentlitteratur
- Pihlgren, A.S, (red). (2015). *Fritidshemmet och skolan - Det gemensamma uppdraget* Lund: Studentlitteratur AB.
- SAOB 2020a. *Lojalitet*. https://svenska.se/saob/?id=L_1039-0002.MUV8&pz=7 (Hämtad 2022-27-12).

Skollagen 2010:800 (Utfärdad 2010-06-23). https://www.riksdagen.se/sv/dokument-lagar/dokument/svensk-forfattningssamling/skollag-2010800_sfs-2010-800 (Reviderad 2022). (Hämtad 2022-28-12).

Skolverket (2014). *Skolverkets allmänna råd med kommentarer*.
<https://www.skolverket.se/getFile?file=3301> (Hämtad 2022-29-12).

Skolverket (2022). *Läroplan för grundskolan samt för förskoleklassen och fritidshemmet*.
<https://www.skolverket.se/undervisning/grundskolan/laroplan-och-kursplaner-for-grundskolan/laroplan-lgr22-for-grundskolan-samt-for-forskoleklassen-och-fritidshemmet>
(Hämtad 2022-29-12).

Skolverket (2022) *Elever och personal i fritidshem*.
<https://www.skolverket.se/download/18.262ce2f417f697ebbea348e/1649140889946/pdf9606.pdf> (Hämtad 2022-28-12).

Thomassen, M. (2007). *Vetenskap, kunskap och praxis, Introduktion i vetenskapsfilosofi*.
Malmö: Gleerup.

Vetenskapsrådet (2002). *Forskningsetiska principer inom humanistisk-samhällsvetenskaplig forskning 2002*: Elanders. <https://www.vr.se/analys/rapporter/vara-rapporter/2002-01-08-forskningsetiska-principer-inom-humanistisk-samhallsvetenskaplig-forskning.html>
(Hämtad 2022-29-12).